

Archiv obce Branišov

1857–1945 (1957)

Inventář

EL NAD č.: 559

AP č.: 361

Mgr. Jana Hrušková

Horšovský Týn 2012

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	5
Seznam použité literatury a pramenů	6

Příloha:

Seznam použitých zkratk	7

Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archivního fondu

Obec Branišov se nachází 3 kilometry východně od Kdyně na jižním úpatí vrchu Koráb v nadmořské výšce 650 m n. m. Úřední název Branišov se užívá od poloviny 20. let 20. století, kdy nahradil název Brančov. Ve starších pramenech se kromě těchto názvů vyskytují i další: např. Branžov, Branžowa, Brañziow, Braunčov, Branschau či Brantschau. První zmínka o vsi tohoto jména se objevuje roku 1408, kdy se Vojslav z Úsilova označuje sezením „in Branyssow“. V polovině 17. století je tato dominikální ves s pěti hospodáři a jedním pustým dvorem uváděna jako majetek statku Smržovice. Od toho se však roku 1665 oddělil statek Dobříkov s Branišovem a tereziánský katastr již tyto vsi uvádí v panství Bystřice nad Úhlavou, kde zůstaly až do zániku patrimoniální správy. Sommer zmiňuje v roce 1839 na Branišově 14 domů se 106 obyvateli německé národnosti¹ a jako farní kostel uvádí kostel sv. Mikuláše ve Kdyni. Do roku 1879 byl Branišov přiškolen ke Kdyni a od roku 1879 k Hluboké.

Zavedení ústavnosti roku 1848, následné zrušení poddanství a s tím související zánik patrimoniální správy s sebou přinesly potřebu nového systému politické, soudní i berní správy v českých zemích. První zákonnou úpravu obecní samosprávy přineslo tzv. Stadionovo prozatímní obecní zřízení ze 17. března 1849 (170/1849 ř. z.), z něhož však vešly v platnost pouze předpisy o místních obcích. Nově konstituované obce získaly základní práva, mezi něž patřily např. svobodné volby zástupců, samostatné vyřizování vlastní agendy a hospodaření s obecním majetkem. Každé sídliště se muselo stát buď obcí, nebo součástí obce, tzv. osadou.

Další podobu fungování obecní samosprávy určily obecní zřízení a volební řád z roku 1864 (č. 7/1864 z. z.), vydané na základě říšského obecního zákoníku z roku 1862 (č. 18/1862 ř. z., o základních pravidlech uspořádání záležitostí obecních). Za širší orgán obecní samosprávy stanovily volený obecní výbor, z jehož středu se posléze volí orgán výkonný – obecní představenstvo tvořené starostou a radními. Působnost obcí se dělila na samostatnou, která obnášela především hospodaření s obecním majetkem, udílení domovského práva či výkon místní policie, a stále narůstající přenesenou. Tu obce vykonávaly v rámci spolupůsobení s orgány státní správy a spadala sem všeobecná vnitřní správa, vojenské, berní či soudní záležitosti.

Od 60. let 19. století vystupuje Branišov v seznamech obcí jako osada obce Dobříkov v soudním okrese Kdyně v Plzeňském kraji.² Jak zaznamenávají protokoly ze zasedání obecního zastupitelstva v Dobříkově, výraznější snahy o odloučení Branišova se projeví v letech 1897 a 1899, avšak zastupitelstvo je zamítlo z toho důvodu, že obce „nemohly by plnit závazky jim z přenesené působnosti vzházející, ježto nemají k tomu potřebných finančních prostředků, takže by rozloučení přivésti musilo úpadek obou obcí.“³ Obě obce měly oddělené hospodaření, proto se např. výrazně lišila výše vybírané obecní a osadní přírážky, a v Branišově působil osmičlenný osadní výbor (nazývaný místní výbor nebo místní zastupitelstvo) v čele s místním starostou.⁴

Po vzniku samostatné Československé republiky následovala úprava obecní samosprávy zákony č. 75/1919 Sb. ze dne 31. ledna 1919, o řádu volení v obcích, a č. 76/1919

¹ To je poněkud v rozporu s dalšími prameny, jelikož na sčítacích operátech z roku 1869 sice není uváděna rodná řeč, ale všechny operáty jsou vyplněny v češtině a i jména obyvatel jsou spíše česká. Roku 1880 již jako „jazyk v obcování“ uvádí všichni obyvatelé český jazyk.

² *Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen*. Prag, 1861, s. 43.

³ SOkA Domažlice. Archiv obce Dobříkov, protokoly ze schůzí obecního výboru, obecního zastupitelstva, obecní rady a správní komise, inv. č. 1, s. 3.

⁴ Od kdy přesně místní výbor v Branišově fungoval, sice není z pramenů patrné, ale již při jednání o rozloučení obcí roku 1899 je v protokolech obecního zastupitelstva v Dobříkově poznamenáno, že každá obec má svou samosprávu. Nejstarší dochovaný zápis „sepsaný u místního úřadu v Brančově v sezení místního výboru“ je však mnohem pozdější a je datován až 28. lednem 1914.

Sb. ze dne 7. února 1919, novela obecního zřízení. Nový volební řád přinesl značnou demokratizaci, když přiznal všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo všem osobám nad 21 let, které měly v obci trvalé bydliště minimálně tři měsíce. Dále zavedl stálé voličské seznamy, zrušil ustanovení o majetkovém censu a přidělování tzv. virilních hlasů. Na druhou stranu však znamenal omezení značně liberálního vymezení obecní samosprávy vycházející ze zřízení z roku 1864 posilováním vlivu státních úřadů.

Z voleb probíhajících na základě vázaných kandidátních listin a podle zásad poměrného zastoupení mělo vzejít obecní zastupitelstvo, které poté ze svého středu volilo obecní radu tvořenou starostou a radními. Zároveň zákon vznesl požadavek na zřizování obecních komisí, z nichž finanční a letopiseckou označil za povinné a vznik dalších záležel na zvážení zastupitelů. V případě rozpuštění obecního zastupitelstva měla být jmenována obecní správní komise nebo vládní komisař, kteří obec vedli až do nových voleb.

V září 1919 obecní zastupitelstvo Dobříkova odsouhlasilo oddělení Branišova a v březnu 1920 čtyři zastupitelé z Branišova rezignovali na své funkce.⁵ Krátce poté byly v obou obcích ustaveny správní komise, které obce spravovaly do července 1920. V polovině srpna se již správy obce ujalo nové osmičlenné zastupitelstvo, z něhož byli zvoleni starosta, náměstek a radní a také členové finanční komise. Kromě této komise se v obci později ustavily ještě komise letopisecká (roku 1927), živelní (v dubnu 1940) a osvětová, o jejichž činnosti se však žádné bližší informace nedochovaly. Činnost Obecního úřadu Branišov skončila v květnu 1945 po převzetí správy obce místním národním výborem.

Od poloviny 19. století se počet domů v Branišově neměnil a obyvatel postupně ubývalo. Roku 1880 je v obci uváděno 127 obyvatel, roku 1921 jich zde žilo již jen 87 a mezi lety 1930 a 1950 se jejich počet snížil z 80 na 46 lidí. Zdejší obyvatelé se živili převážně zemědělstvím nebo jako dělníci v kdyňských prádelnách vlny a právě zmiňovaný odliv obyvatel způsoboval především odchod rodin zemědělských nádeníků a továrních dělníků za prací (i do ciziny – do Rakouska nebo do Ameriky). Všichni obyvatelé obce se hlásili k československé národnosti a z hlediska náboženského vyznání zde v roce 1921 převažovali římskokatolíci nad evangelíky (72 ku 14) a v roce 1930 se z 80 obyvatel hlásilo ke katolictví 79 lidí.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Archivní fond Archiv obce Branišov tvoří archiválie, které do okresního archivu předal MNV Dobříkov dne 4. listopadu 1960 (č. přírůstků 24/60). Z dochovaných archiválií není patrné, kde a jakým způsobem byly u původce ukládány.

O případných ztrátách nebo zničení dokumentů před převzetím archivního fondu do okresního archivu není nic známo.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Archiv obce Branišov je uzavřeným archivním fondem, který vznikl z činnosti Obecního úřadu Branišov a osadního výboru v Branišově a zachycuje období let 1857–1945 (1957).

Čtyři úřední knihy (inv. č. 2, 3, 22, 23) a spisy inv. č. 7 přesahují časový rozsah existence obecního úřadu, neboť v jejich vedení pokračoval MNV Branišov. Matrika příslušníků obce (inv. č. 3) obsahuje zápisy až do roku 1957, a přesahuje tak i časový rozsah

⁵ Povolení rozloučení obcí vydáno ve vyhlášce presidenta zemské správy politické ze dne 13. června 1922 č. 20/1922 z. z., o rozloučení a sloučení obcí v Čechách, které bylo povoleno v roce 1920.

existence MNV Branišov.⁶ Vzhledem k tomu, že rozsáhlejší část agendy vedl obecní úřad, byly knihy ponechány v tomto archivním fondu. Knihy inv. č. 1, 3, 4, 24 a 25 a spisy inv. č. 6, 7, 9 a 14 obsahují i zápisy z doby před vznikem samotného obecního úřadu, protože zápisy do roku 1920 vznikaly z činnosti osadního výboru.

Tento archivní fond již dříve pořádali Matěj Šlajs (roku 1968) a Ludmila Růženecká (roku 1994), která vyhotovila zevrubný soupis písemností. Podle záznamů neprovedli tito zpracovatelé vnitřní skartaci.

Pořádání a inventarizace archivního fondu v roce 2011 se řídily Metodickým návodem na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce z 31. ledna 2000 (č. j. AS/1-284/2000) a Metodickým pokynem ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. března 2010 (č. j. SOAP/006-0767/2010).

Po uspořádání tvoří tento archivní fond 11 úředních knih a 1 karton spisů. Při pořádání zpracovatelka přesunula hlavní knihu z let 1945–1946 do archivního fondu Místní národní výbor Branišov, neboť vznikla převážně z činnosti MNV (záznam č. j. SOAP/010-0686/2011 ze dne 29. září 2011 založen ve spisu o fondu). Vnitřní skartaci zpracovatelka neprovedla.

Jazykem dochovaných archiválií je čeština, pouze z období 1939–1945 jsou některé dokumenty dvojjazyčné (česko-německé).

Během uložení archivního fondu ve Státním okresním archivu Domažlice neproběhly na archiváliích žádné restaurátorské ani konzervátorské zásahy. Fyzický stav většiny dochovaných písemností lze označit za dobrý.

Na základě zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, byla převážná většina archiválií archivního fondu Archiv obce Branišov zařazena do II. kategorie. Výjimku tvoří pouze knihy inv. č. 1 a 2, které patří do I. kategorie.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archivní fond Archiv obce Branišov poskytuje informace o politických, hospodářských, sociálních a správních dějinách obce.

Děni v obci v letech 1914–1948 zachycují protokoly ze schůzí obecní samosprávy (inv. č. 1 a 2), v nichž obecní zastupitelé řešili například stavbu silnice z Dobříkova nebo otázku elektrifikace obce (k té nakonec došlo až roku 1947).

Pro potřeby demografické a genealogické mohou být využity knihy evidence obyvatelstva a domovské listy (inv. č. 3, 4 a 6).

Obecní kronika se v tomto archivním fondu nenachází. Není ovšem jisté, zda z důvodu, že ji v obci nevedli (přestože to nařizoval zákon o pamětních knihách obecních z 30. ledna 1920) nebo kvůli tomu, že se nedochovala (letopisecká komise totiž v obci ustavena byla a zastupitelé v letech 1927, 1930 a 1943 opakovaně jmenovali obecního kronikáře).

Informace týkající se obyvatel Branišova a dění v obci do roku 1920 lze nalézt i v archivním fondu Archiv obce Dobříkov.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Branišov uspořádala a archivní pomůcku zpracovala ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v září 2011 Jana Hrušková.

V Horšovském Týně dne 19. 3. 2012

Jana Hrušková

⁶ MNV Branišov zanikl k 31. 12. 1951 a od 1. 1. 1952 převzal správu obce MNV Dobříkov.

Seznam použité literatury a pramenů

SOkA Domažlice. Archiv obce Dobříkov, protokoly ze schůzí obecního výboru, obecního zastupitelstva, obecní rady a správní komise, inv. č. 1.

SOkA Domažlice. Okresní úřad Domažlice I., sčítání 1869, sčítací operáty, obec Dobříkov, osada Branišov, inv. č. 746.

SOkA Domažlice. Okresní úřad Domažlice I., sčítání 1880, sčítací operáty, obec Dobříkov, osada Branišov, inv. č. 812.

ČADKOVÁ, Iva, ZAHRADNÍKOVÁ, Magda. *Berní rula 25 : díl III. kraj Plzeňský*. Praha : Státní ústřední archiv, 2003.

Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, I. díl. Praha : Český statistický úřad, 2006.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích : od počátků státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

MARTÍNEK, Zdeněk. Archiv obce : Příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu, *Archivní časopis*, 1999, roč. 49.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách : jejich vznik, původní význam a změny. I. díl – A–H*. Praha : Česká akademie věd a umění, 1954.

PROCHÁZKA, Zdeněk. *Domažlicko a Kdyňsko : historicko-turistický průvodce č. 5*, Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 1996.

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen: Statistisch-topographisch dargestellt. VII. Band, Klattauer kreis*. Praha : J. G. Calve, 1839.

Statistický lexikon obcí v Republice československé : I. Čechy. Praha : Státní úřad statistický, 1924.

Statistický lexikon obcí v Zemi české. Praha : Orbis, 1934.

Tereziánský katastr český, svazek 2. Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra, 1966.

TRAJER, Johann. *Historich-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis*. České Budějovice, 1862.

Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag, 1861.

Zákoník zemský pro Čechy : ročník 1922 obsahující částky I. – XII., číslo 1. – 33. Praha : Státní tiskárna, 1922.

Zevrubný popis rozdělení království Českého... : spolu přehled úřadů politických a soudních v tomtéž království Nejvyšš schválených. Praha : Druck der k.k. Hofbuchdruckerei von Gottlieb Haase Söhne, 1855.

Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
bm	běžný metr
EL	evidenční list
inv. č.	inventární číslo
MNV	místní národní výbor
NAD	Národní archivní dědictví
ř. z.	říšský zákoník
SOA	státní oblastní archiv
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv
z. z.	zemský zákoník

Inventární seznam

I. ÚŘEDNÍ KNIHY**1. Knihy všeobecné správy obce**

1	Protokoly ze schůzí osadního výboru, obecního zastupitelstva a obecní rady 28. 1. 1914–6. 4. 1940	1914–1940	K 1
2	Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva a obecní rady 25. 4. 1940–11. 9. 1944 Protokoly ze schůzí místního národního výboru, místní rady osvětové, finanční komise 28. 10. 1945–9. 10. 1948	1940–1945 (1948)	K 2
3	Matrika příslušníků obce	[1899]–1945 (1957)	K 3
4	Matrika společníků obce a přespolních	[1874]–1941	K 4

2. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

5	Ohlašovací kniha o pobytu mužstva v záloze a na trvalé dovolené	1925–1934	K 5

II. SPISY**1. Obec a její správa**

6	Domovské listy	1870–1941	N 1
7	Matriční záležitosti	1902–1945 (1950)	N 1
8	Organizace činnosti obecní samosprávy (volby obecního výboru, komisí)	1933–1939	N 1

2. Správa obecního majetku

9	Obecní pozemky (pozemnostní arch, inventář obecních pozemků a veřejného statku, pronájem pozemků)	1857–1944	N 1
10	Komunální hřbitov ve Kdyni	1939–1943	N 1
11	Rozpočtové hospodaření obce (rozpočty obce, rozpočet ústavu chudých, hasičského sboru)	1940–1945	N 1

3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

12	Trestní záležitosti (záznam trestů, trestní listy)	1923–1945	N 1

<u>Inv. č.</u>	<u>Obsah</u>	<u>Časový rozsah</u>	<u>Evid. jedn.</u>
13	Zdravotní záležitosti (očkovací seznamy)	1926–1945	N 1
14	Potvrzení o pověsti, vysvědčení zachovalosti	1913–1929	N 1
15	Stavební záležitosti (vodovod z veřejné studny pro čp. 1, 2, 6)	1938	N 1

4. Spolupůsobení ve státních záležitostech

16	Vojenské záležitosti	1920–1936	N 1
17	Daňové záležitosti (domovní daň)	1940	N 1
18	Zemědělství (dodávky zemědělských produktů, povinné osevy, soupisy ploch, plemenný býk)	1939–1942	N 1
19	Honební záležitosti	1938	N 1

III. ÚČETNÍ MATERIÁL

1. Účetní knihy

20	Hlavní kniha	1923–1937	K 6
21	Hlavní kniha	1937–1943	K 7
22	Pokladní deník	1923–1945 (1950)	K 8
23	Účetní kniha (obecní dávky, pronájem obecních pozemků, výplaty za práci pro obec)	1925–1945 (1951)	K 9
24	Účty obecní 1887–1891, 1909–1912 Účty chudinského ústavu 1916–1926	1887–1926	K 10
25	Knihy na školní plat	1916–1944	K 11

2. Účetní spisy

26	Účetní závěrky obce	1939–1945	N 1
27	Účetní závěrka školní obce Hluboká	1945	N 1
28	Účetní spisy (účetní přehledka, příjmy z porážek)	1937–1945	N 1

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Branišov
Značka fondu:	AO Branišov
Časový rozsah:	1857–1945 (1957)
Počet evidenčních jednotek :	12 (11 úředních knih, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	28
Rozsah v bm:	0,29 0,34
Stav ke dni:	19. 3. 2012, 24. 9. 2012
Zpracovatel archivního souboru:	Mgr. Jana Hrušková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Jana Hrušková
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Radka Kinkorová

dne 19. 3. 2012 – č. j. SOAP/010-0219/2012